

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ МОЛОКА І МОЛОЧНИХ ПРОДУКТІВ

Л.В. Страшинська

Національний університет харчових технологій, Київ, Україна

Глобально протягом останніх років Україна залишається у двадцятці найпотужніших виробників молочної продукції у світі, посідаючи 18 місце. При цьому перероблюється близько 40% виробленого в країні молока (4 млн. т з 9,9 млн. т загального обсягу молока). Баланс виробництва і споживання молочних продуктів складає 106%, тобто 6% власної продукції може експортуватись.

Проте суттєвою проблемою розвитку галузі залишається скорочення поголів'я корів, а, відповідно, і виробництво молока, яке протягом багатьох років демонструє негативну динаміку. Так, сьогодні в Україні молочне стадо, згідно даних офіційних статистичних органів нараховує 2,2 млн. корів, тобто за останні 20 років воно скоротилося в три рази і досягло критичних показників. Адже за найкращих часів наша країна була одним з найпотужніших виробників молока у світі.

Для української молочної галузі також характерними є досить низькі надої – близько 4,5 т на одну корову в рік. Як наслідок, зменшується і виробництво молока. З 2007 року спостерігається негативна динаміка, проте не настільки критична, як за 20-річний відрізок. При цьому виробництво молока в домогосподарствах населення за ці роки скорочувалось, а в сільськогосподарських підприємствах залишалось стабільним або зростало.

За прогнозами фахівців протягом останніх років показники суттєво не зміняться. Великі компанії будуть дещо збільшувати поголів'я і виробництво молока, при цьому скорочуватиметься виробництво молока у малих і середніх господарствах.

У той же час для молокопереробної галузі значно важливішими є обсяги сировини, які надійшли на переробку, та їх якість. Протягом 2007–2019 р. частка молока від населення, яке надходить на переробку, скоротилась з 72% до 38%. При цьому обсяги молока від сільськогосподарських підприємств зросли на 66% – до 2794 тис. т, що свідчить про позитивні структурні зміни в галузі.

Проблемою для товаровиробників залишається сезонність у виробництві молока, що не дозволяє ефективно організовувати роботу молочного заводу. Проте найважливішою проблемою для переробних компаній сьогодні є ціна на молочну сировину, яка у більшості підприємств складає близько 10 грн. за 1 кг молока базових показників. Зауважимо, що базові показники в Україні і країнах Західної Європи суттєво відрізняються. Отже, якщо перерахувати вартість сировини вітчизняного ринку на показники на інших ринках з урахуванням курсу національної валюти, то вартість молочної сировини виявиться значно вищою, ніж у Європі.

Аналіз структури використання молока, яке потрапляє на переробку, свідчить про те, що 48,2% молока використовується на виробництво масла, 22,6% – твердих сирів, 9,2% – питного молока, 8% – кисломолочної продукції, 4,6% – сиру кисломолочного, 2,7% – спредів, 1,7% – сухого молока і 2,8% – інших продуктів.

Частка вітчизняних молочних компаній на ринку протягом останніх років суттєво не змінилась, проте все частіше відчуваються тенденції посилення імпорту молочної продукції з боку торговельних мереж, які активно пропонують продукцію з позначкою «Власний імпорт».

З точки зору зовнішньої торгівлі Україна поки що залишається нетто-імпортером основних категорій молочної продукції. Якщо у 2015 р. в перерахунку на молоко іноземної молочної продукції на полицях українських магазинів було 76 тис. т, то у 2019 р. – 280 тис. т. Хоча наша країна всіляко намагається нарощувати експорт, проте в категорії твердих сирів українські підприємства після подій 2014 р. здійснювали експорт в основному до країн Близького Сходу. Оскільки експорт твердих сирів і масла знизився, відповідно

збільшилися додаткові обсяги сухого молока, яке реалізовувалося на західних ринках.

Аналіз споживчих переваг показав, що за категорією традиційних молочних продуктів найбільшим попитом користується сімейна упаковка (збільшений об'єм), при цьому все менше купляється продукція в такій традиційній упаковці, як плівка. Крім того, споживачі віддають перевагу ультрапастеризованому молоку на відміну від пастеризованого, обсяги виробництва якого поступово скорочуються. Українці також все частіше звертають увагу на етикетку продукту, обираючи товари з так званою «чистою» етикеткою.

Серед інноваційних (високомаржинальних) продуктів споживач хоче бачити: «суперфуди» (чіа, обліпиха, амарант тощо), суперсегментацію (продукція для жінок, чоловіків, дітей до 3-х років, для людей похилого віку тощо), «indulgence» (смаки для задоволення), «detox-продукти», перекуси (каші на молочній основі, сир і хлібні палички тощо), ферментовані продукти, продукцію без додавання цукру або з його заміном, екзотичні смаки.

Серед основних проблем, які здійснюють негативний вплив на вітчизняну молочну галузь, можна виокремити наступні:

- дефіцит якісної молочної сировини, що призводить до невиправдано високих цін на внутрішньому ринку;
- інтенсивне збільшення обсягів імпорту за всіма категоріями молочних продуктів, що негативно впливає як на переробні підприємства, так і на виробників молочної сировини;
- відсутність належних засобів боротьби з фальсифікованою продукцією, що створює умови для недоброякісної конкуренції;
- відсутність чіткої державної політики відносно підтримки українських товаровиробників;

- відсутність ефективних механізмів підтримки експортерів молочної продукції;
- суперечлива торгівельна практика з боку національних і регіональних мереж;
- зменшення споживання молока і молочних продуктів під впливом розповсюдження недостовірних «міфів» у ЗМІ;
- проведення державних закупівель лише за критерієм ціни, незважаючи на якість;
- низький рівень конкурентоспроможності виробників молока і переробних підприємств.

Покращення ситуації в українській молочної галузі можливе за умови покращання якості виробленого в країні молока-сировини, яке можна отримати лише від сільськогосподарських товаровиробників. Всі спроби забезпечити цивілізовану систему заготівлі молока або створити мережу різних кооперативів за весь час трансформації вітчизняного агропродовольчого сектора завершилися негативно. Отже, єдиний можливий шлях розвитку вітчизняного молочного сектору – це еволюційний процес збільшення виробництва молока високої якості в сільськогосподарських підприємствах і поступова відмова від молока, отриманого від домогосподарств населення.

Список літератури

1. Висоцька І. Нові вимоги до безпечності та якості молока // Мир продуктів. 2019. №6. С.33–35.
2. Зайцева О. Тенденции рынка продуктов: от питания к впечатлениям // Мир продуктів. 2019. №4. С.14–16.
3. Кравченко Л. Будущее молочных продуктов // Мир продуктів. 2019. №6. С.28–32.
4. Кравченко Л. Залог успеха молочной отрасли – качественное молоко // Мир продуктів. 2019. №6. С.24–27.